

1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-1>

УДК 331.5

Романіка Т.К.

аспірант,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Romanika Tetiana

V.N. Karazin Kharkiv National University

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МОЛОДІЖНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

У статті розглянуто поточний стан та роль сучасної молоді на ринку праці як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу. Проаналізовано основні фактори, що впливають на рівень зайнятості та безробіття молоді. Охарактеризовано основні причини молодіжного безробіття. Наведено статистичний аналіз зайнятості молоді за віковою, гендерною, регіональною ознаками, рівнем освіти та видами економічної діяльності. Визначено основні риси, притаманні українській молоді, мотиви її працевлаштування та негативні фактори блокування зайнятості молоді, а також причини її зниження. Як шляхи до зниження молодіжного безробіття запропоновано структурні перетворення на державному рівні в системі української освіти та узгодження таких перетворень з вимогами ринку праці молоді, а також тенденціями розвитку економіки загалом.

Ключові слова: молодіжний ринок, молодь, зайнятість, зміст праці, міграція, освітня мобільність.

Постановка проблеми. Майбутній трудовий потенціал будь-якої країни становить саме молодь. Проте особи молодого віку навіть після закінчення навчання в закладах вищої освіти стають найбільш вразливим шаром, адже саме вони не мають відповідного практичного досвіду, часто вибрана професія для навчання не користується попитом, а вимоги роботодавців є зависокими для молодого випускника закладу вищої освіти, тому саме серед молоді виникає найбільший ризик бути не працевлаштованим. В умовах динамічних технологічних змін виникає асиметрія між новими вимогами до робочої сили та застарілою структурою підготовки кадрів, системою професійної підготовки. Гострота молодіжного безробіття визначається також дисбалансами соціально-економічного розвитку, суперечностями сучасної глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми зайнятості молоді країн Європи та України досліджувала низка вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, стан зайнятості на регіональних ринках розглядали О. Абашина та О. Ягірська, аграрну сферу – О. Лаврук. Дослідження молодіжного ринку праці у своїх статтях висвітлили також А. Колот, Т. Заєць, С. Калініна, Д. Мельничук, С. Пасека, М. Семикіна та інші науковці.

Проте у дослідженнях вчених неповністю визначено деякі аспекти цієї проблеми. У статті основна увага сконцентрована на виявленні взаємозв'язку освіти та попиту на ринку праці, міграційних процесів та регіональних особливостей щодо зайнятості молоді країн Європи та України.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у виявленні особливостей сучасного молодіжного безробіття та здійснення компаративного аналізу зайнятості молоді на ринку праці в Україні та країнах Європи, визначенні спільних та відмінних рис, наданні пропозицій щодо зниження молодіжного безробіття.

Виклад основного матеріалу. Рівень економічної активності молоді в Україні порівняно з європейськими країнами набагато нижчий. Це пояснюється тим, що молодь у європейських країнах активно поєднує навчання й роботу. Така тенденція працевлаштування притаманна також студентам України, проте не надто поширена.

Варто зазначити, що молоддю в Україні є населення віком від 14 до 35 років [1], а у країнах Євросоюзу – від 15 до 29 років, тому для проведення аналізу вибрано молодь 15–29 років.

Аналізуючи зайнятість молоді, вчені найчастіше поділяють цю категорію за віковими групами. Перша група включає здобувачів освіти закладів загальної

середньої освіти та вищих закладів (15–24 роки). Саме вони належать до найбільш незахищеної категорії населення, адже вони ще не мають професії, досвіду роботи, тому показник працевлаштування випускників шкіл є найнижчим. Проте багато осіб цієї категорії мають бажання заробляти власні кошти (будь-яким шляхом). Найчастіше вони працюють у тіншовому секторі (миють машини, торгують газетами тощо). Дуже мала їх кількість працює на легальній основі, тому якщо ця проблема не буде вирішуватись на рівні держави, то виникне небезпека збільшення кримінальної злочинності [2].

Молоді люди віком 18–24 років – це переважно студенти, які закінчили навчання у ВНЗ, і серед зареєстрованого безробіття ця категорія є найбільшою. Саме у цьому віці молодь найактивніше шукає постійну роботу. Проте в цій категорії спостерігається сезонна зайнятість, адже значний відсоток їх працевлаштовується в перервах між сесіями та на канікулах. На нашу думку, основними причинами зростання молодіжного безробіття в сучасних умовах є:

1) характер та динаміка сучасної науково-технічної революції (автоматизація та роботизація виробництва потребують все меншої кількості живої праці);

2) спряженість наявних індустриальних технологій з таким характером праці, якому відповідає робоча сила, що набула освіти в попередні роки (робітники, які її використовують, перебувають у більш зрілому віці та мають конкурентні переваги перед молоддю);

3) базування ліберальної молоді соціально-економічного розвитку на спрощеній цінності праці у житті людини;

4) циклічність економічного розвитку (зменшення темпів економічного зростання також створює перепони для зростання зайнятості, особливо серед робітників, що вперше потрапляють на ринок праці).

Згідно з даними Державної служби статистики України сьогодні в різних вікових категоріях молодь має таку зайнятість: 25–29 років – 71%, 15–24 роки – 27,9%, посідаючи 18 місце серед країн Європи (за даними

2016 року). Порівняно із загальним відсотком зайнятості молоді Євросоюзу (37%) на 10% менша, ніж в Україні (27%). Останній показник є досить низьким, але пояснюється це тим, що саме у цьому віці молодь навчається, тому не є конкурентною на ринку праці [3].

Україна за рівнем вищої освіти посідає 13 місце зі 144 країн за поширеністю серед молоді. Лише три країни Євросоюзу (Фінляндія, Греція, Іспанія) мають вищий показник. Отже, частка української молоді віком 25–29 років становить 55% (у країнах Європи – 38%). Лише 5% випускників 9-х класів не мають освіти, а 29% молодих людей України та Європи взагалі не навчаються, не працюють і не відвідують тренінги. У Європі 23% випускників ВНЗ вибирають роботу, яка не потребує вищої освіти [4].

Дисбаланс між ринком праці та освітою випускників ВНЗ привів до того, що 44% випускників влаштовуються не за фахом. 29% працевлаштованих мають лише частковий зв'язок професії з отриманою спеціальністю, а 36% працюють за отриманою спеціальністю [5].

Серед європейської молоді дуже поширеною є тимчасова зайнятість (робота на неповний робочий день або за короткостроковим контрактом). Тільки з 2005 до 2014 років цей показник збільшився із 40% до 43,3% (середньостатистичний показник) [6].

В Україні, на відміну від ЄС, більш негативним фактором зниження зайнятості молоді є неформальне працевлаштування (тіншовий сектор). У зв'язку зі слабким регулюванням трудових відносин між роботодавцями та працівниками більше 15% молоді працюють у тіншовому секторі. Європейське соціальне дослідження вказує на те, що Україна є одним з лідерів за зайнятістю молодих людей у тіншовому секторі. Вищий показник за неформальною зайнятістю в Європі лише на Кіпрі та в Ірландії. До економічних галузей, в яких найбільше задіяна молодь, належать рибне, лісове та сільське господарство (40,8%), оптова торгівля та будівництво (15,5%) [7].

Якщо аналізувати рівень зайнятості молодіжного населення в Україні за регіональним та віковим

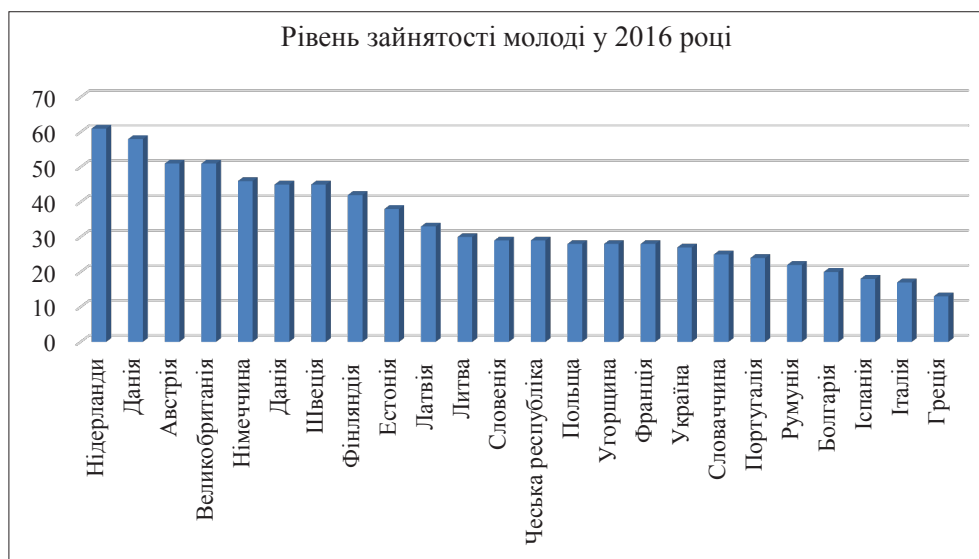

Рис. 1. Рівень зайнятості молоді у 2016 році [2]

Неформальна зайнятість молоді в Україні за статтю

Показник	Разом		Чоловіки		Жінки	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
Загальна зайнятість молоді	4 371,9	100,0	2 517,0	100,0	1 854,9	100,0
Зайнятість у неформальному секторі	494,6	19,8	296,3	20,3	198,3	19,2

Джерело: [7]

аспектами, то маємо такі дані. Показник найвищої зайнятості молоді віком 15–24 років у Житомирській області (34,9%), а найнижчий має Чернівецька область (19,7%). Вікова група 25–29 років найбільш працевлаштована у Харківській області (76,3%), найнижчий показник має Рівненська область (56,1%). Звичайно, ці дані безпосередньо пов'язані з особливостями культурного, соціального та економічного розвитку самих областей, а також близькістю кордонів країн Європи [8].

Українська молодь є досить мобільною, тому вона, не знайшовши себе на ринку праці, переважно мігрує за кордон. Найвищий міграційний рівень зафіксовано серед молоді сільського населення та чоловіків. Згідно з офіційними даними Державної служби статистики України у 2015–2017 роках найбільше цієї категорії мігрувало до Польщі, а найменше – до Німеччини.

Вважаємо, що частково більш висока мобільність української молоді пов'язана із системною економічною кризою в країні, недосконалою системою соціально-трудових відносин, переважанням екстрактивних інститутів та високим рівнем корупції.

Особливістю такої міграції є також навчання у цих країнах. Згідно з даними дослідницької компанії "Active Group" 35% опитаних зазначили, що виїжджають на навчання задля того, щоби залишитися на проживання. 29,2% вважають іноземну освіту запорукою кращого доступу до роботи за кордоном.

В Україні сьогодні продовжуються внутрішні міграційні процеси. Аналізуючи поселенський розпо-

діл, розуміємо, що в містах перебуває більшість молоді (69,7%). Якщо цей розподіл розглянути за віковими показниками, то бачимо що зі зростанням віку частка молодих людей у сільському населенні зменшується, тобто сільська молодь змінює місце проживання для отримання освіти та роботи [9].

Проте проблема зайнятості серед молодого населення існує не лише за відсутності певних вакансій. Молодь, на відміну від старшого покоління, шукає роботу з високою заробітною платнею та кращими умовами праці. Серед перешкод, що заважають молодим людям працевлаштуватися, можна відзначити:

- вищі вимоги до роботи, ніж отримана освіта;
- недостатня кількість робочих місць;
- низька заробітна плата на наявних робочих місцях;
- погані умови праці;
- дискримінаційні упередження.

Результат такого опитування показаний у відсотках на нижче розташованій діаграмі [10].

На зайнятість молоді впливає також вид економічної діяльності. Протягом уже багатьох років невисока молодіжна зайнятість спостерігається у сфері розваг, мистецтва та спорту. Тут велику роль відіграє низька оплата праці в цих галузях. Освіта також не забезпечується молодіжними кадрами у зв'язку з наявністю великої кількості осіб передпенсійного та пенсійного віку. Не мають особливого попиту аграрні професії (відсутність престижності, низька заробітна плата). Зайнятість молоді за видами економічної діяльності наведена в табл. 2.

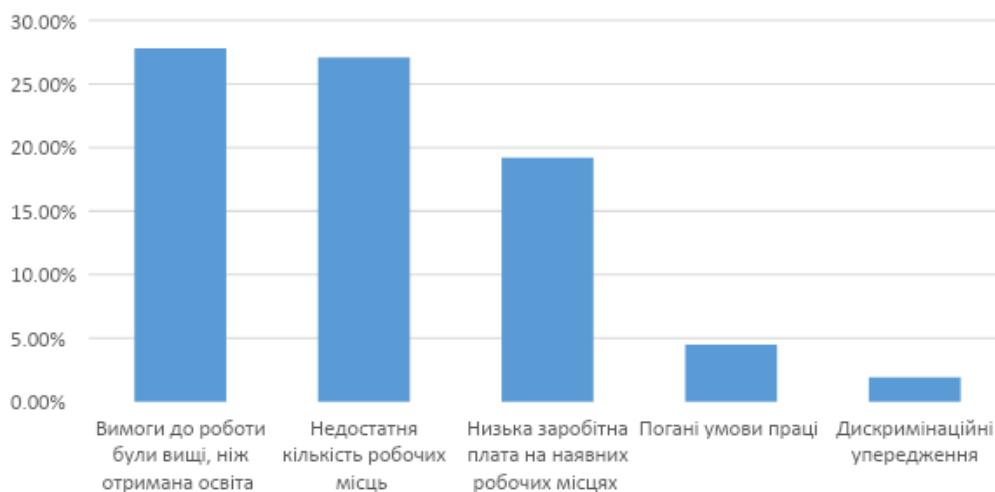

Рис. 2. Основні перешкоди працевлаштування молоді

Джерело: побудовано на основі джерела [10]

Зайнятість молоді за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Відсоток до облікової кількості штатних працівників
Усього (за всіма видами економічної діяльності)	32
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	25,3
Промисловість	32,5
Будівництво	28,3
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів	51,3
Транспорт	29,2
Тимчасове розміщення і організація харчування	44,9
Фінансова та страхова діяльність	57,6
Державне управління	34,2
Освіта	23,9
Охорона здоров'я	28,1
Мистецтво, спорт, розваги	23,8

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Отже, дослідження стану молодіжного ринку праці України та країн Євросоюзу дає змогу визначити фактори, що впливають на працевлаштування молоді. Відстежуючи рівень наявної освіти у молоді, можемо зробити висновок, що успішна трудова кар'єра можлива тоді, коли випускник вступає до закладу вищої освіти (ЗВО) вмотивовано та після аналізування вакансій на ринку праці, а між ЗВО та ринком праці існує тісний зв'язок.

Висновки. Молодіжне безробіття в сучасних умовах стає глобальною проблемою, яку треба комплексно вивчати та виробляти програми її розв'язання.

Разом із загальними причинами технологічного характеру, дисбалансів соціально-економічного розвитку різних регіонів, ступенем інтегрованості національних економік у світовий економічний простір особливу роль відіграють особливості географічного, соціального, демографічного, гендерного характеру.

Компаративний аналіз сучасного стану молодіжної зайнятості в Україні порівняно з країнами ЄС свідчить про більш складну ситуацію в Україні у цій сфері. Про

це свідчать міграційні технології молоді, зокрема виїзд за кордон задля працевлаштування, навчання в зарубіжних ЗВО з бажанням залишитися в європейських країнах, дистанційна зайнятість.

Особливу роль в політиці подолання молодіжного безробіття відіграє навчання в рідній країні, що вимагає тісного зв'язку структури підготовки кадрів через систему освіти з потребами ринку праці та узгодженості з тенденціями розвитку економіки.

Проте це не єдиний показник, що впливає на стан зайнятості. Велику роль відіграють місце проживання та саме соціально-економічне становище окремих областей як України, так і Євросоюзу (вищий показник працевлаштованості в міського населення, вищий рівень внутрішньої та зовнішньої міграції в сільського населення).

Виходячи з цього, бачимо, що сучасні проблеми молодіжного ринку праці залежать також від демографічної ситуації, розвитку правових інститутів в країні та інших факторів.

Список літератури:

1. Державна служба зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/vidkryti-dani> (дата звернення: 29.06.2019).
2. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 29.06.2019).
3. Бурлай Т. Актуальні проблеми зайнятості в новоінтегрованих країнах ЄС: уроки для України. *Економіка і прогнозування*. 2012. № 2. С. 71–85.
4. Раєвнева О., Нос І. Молодь на ринку праці в Україні: оцінка сучасного стану зайнятості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 322–327.
5. Лісогор Л. Інноваційні технології працевлаштування незайнятого населення. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2008. № 2. С. 1–10.
6. Мартинюк І. Поняття та значення стимулювання працевлаштування громадян, які є недостатньо конкурентоспроможними на ринку праці. *Митна справа*. 2013. № 5(2.2). С. 178–185.
7. «Біла книга» – Директиви ЄС та реформування законодавства України з БПП і трудових відносин, квітень, 2019. URL: http://ilo.org/budapest/what-we-do/projects/enhancing-labadmin-ukraine/publications/WCMS_689356/lang--en/index.htm (дата звернення: 12.07.2019).
8. Чубукова О., Ралле Н. Складові інноваційної економіки – освіта, технологічні уклади, когнітивні технології. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3(7). С. 130–133.
9. Штанська О. Зарубіжний досвід взаємодії державної молодіжної політики та політики зайнятості. *Державне будівництво*. 2008. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_80 (дата звернення: 08.08.2019).

10. Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2014 року, м. Київ) : у 2 ч. Ч. 1 / уклад. Л. Капченко, С. Тарасюк, Л. Авдєєв та ін. Київ : ІПК ДСЗУ, 2014. 218 с.

References:

1. Derzhavna sluzhba zaenyatosti Ukrainy [State Employment Service of Ukraine]. Available at: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/vidkryti-dani> (accessed: 29 June 2019).
2. Derzhavnyy komitet statystyky Ukrainy State Statistics [Committee of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 29 June 2019).
3. Burlay T. (2012). Aktual'ni problemy zaenyatosti v novointehrovanykh krayinakh YeS: uroky dlya Ukrainy [Topical Employment Issues in the Newly Integrated EU Countries: Lessons for Ukraine]. *Economics and forecasting*. Vol. 2. P. 71–85.
4. Rayevnyeva O. (2014). Molod' na rynku pratsi v Ukraini: otsinka suchasnoho stanu zaenyatosti [Youth in the labor market in Ukraine: assessment of the current state of employment]. *Global and national problems of economy*. Vol. 2. P. 322–327.
5. Lisogor L.S. (2008). Innovacijni tehnologiyi pracevlashtuvannya nezajnyatogo naseleण्या [Innovative technologies for employment of unemployed people]. *Labor market and employment. Scientific and practical journal*. Vol. 2. P. 1–10.
6. Marty'nyuk I. (2013). Ponyattya ta znachennya sty'mulyuvannya pracevlashtuvannya gromadyan, yaki ye nedostatn'o konkurentospromozhny'my' na ry'nku praci [The concept and importance of stimulating employment of citizens who are not competitive enough in the labor market]. *Customs*. Vol. 5(2.2). P. 178–185.
7. "White Paper" EU Directives and Reform of OSH and Labour Relations' Legislation (2019). *International Labor Organization*. Available at: http://ilo.org/budapest/what-we-do/projects/enhancing-labadmin-ukraine/publications/WCMS_689355/lang--en/index.htm (accessed: 12 July 2019).
8. Chubukova O., Rallye N. (2016). Skladovi innovacijnoyi ekonomiky – osvita, tehnologichni układy, kognityvni tehnologiyi [Components of innovation economy – education, technological structures, cognitive technologies]. *Polesie Scientific Bulletin*. Vol. 3(7). P. 130–133.
9. Shtanskaya O. (2008). International Experience of the Interaction of the State Youth and Employment Policy. Available at: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/5/08.pdf> (accessed: 08 August 2019).
10. Kapchenko L., Kapchenko S., Tarasyuk L. (2014). Aktual'ni problemy' profesijnoyi oriyentaciyi ta profesijnogo navchannya naseleण्या v umovax social'no-ekonomichnoyi nestabil'nosti [Topical problems of vocational orientation and vocational training of the population in conditions of socio-economic instability]. *Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference (28.10.2014 Kyiv, Ukraine)*. Ch. 1. 218 p.

КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ МОЛОДЕЖНОЙ ЗАНЯТОСТИ В СТРАНАХ ЕВРОПЫ И УКРАИНЕ

В статье рассмотрены текущее состояние и роль современной молодежи на рынке труда как в Украине, так и в странах Европейского Союза. Проанализированы основные факторы, влияющие на уровень занятости и безработицы молодежи. Охарактеризованы основные причины молодежной безработицы. Приведен статический анализ занятости молодежи по возрастному, гендерному, региональному признакам, уровню образования и видам экономической деятельности. Определены основные черты, присущие украинской молодежи, мотивы ее трудоустройства и негативные факторы блокирования занятости молодежи, а также причины ее снижения. Как пути к снижению молодежной безработицы предложены структурные преобразования на государственном уровне в системе украинского образования и согласования таких преобразований с требованиями рынка труда молодежи, а также тенденциями развития экономики в целом.

Ключевые слова: молодежный рынок, молодежь, занятость, содержание труда, миграция, образовательная мобильность.

COMPARATIVE ANALYSIS OF YOUTH EMPLOYMENT IN EUROPE AND IN UKRAINE

Due to the natural and migratory decline in the number of young people, Ukrainian society is significantly losing its potential for development. The number of Ukrainian students abroad is growing rapidly. This is due, in particular, to the policies of neighboring countries (mainly Poland) to involve Ukrainian youth in supporting their own education system. A large proportion of young people leave Ukraine for study abroad in order to gain access to the EU labor market. Poland is today the country with the largest number of Ukrainian students. There are signs of territorial proximity, lack of a language barrier, low cost of tuition and accommodation, prevalence of preferential and free programs. Turning educational migration into a permanent one is a major threat to Ukraine. The article examines currently status and the role of modern youth in the labor market both in Ukraine and in the countries of the European Union. A systematic outflow of citizens

abroad, especially talented and active Ukrainian youth, who, being graduated from foreign universities in academic mobility programs, does not want to return to their homeland or under any circumstances seeks to leave the country after studying at domestic universities, can be a dangerous trends. The reason for this process is the motivation of young people to migrate, the slight difference in the cost of studying abroad compared to Ukrainian educational institutions, the opportunity to obtain a better education, a European diploma and better prospects for employment and competitive wages. Migration losses of the able-bodied population have a negative impact on the overall economic situation in the country, delaying the process of change of generations of labor and the gradual leaching of labor potential. Most often, migrant workers from Ukraine are under 29 and persons aged 40–49. In addition, modern youth often go abroad for higher education, with a relatively low proportion of returning this population. The main factors affecting employment and youth unemployment are analyzed in the paper. The main causes of youth unemployment are described. A statistical analysis of youth employment by age, gender, regional characteristics, education level and types of economic activity is given. The main characteristics of Ukrainian youth and the negative factors of blocking youth employment and the reasons for its decline are identified. Structural transformations in the Ukrainian education system and harmonization of such transformations with the demands of the youth labor market, as well as with the tendencies of economic development in general, are proposed as ways to reduce youth unemployment.

Key words: youth market, youth, employment, labor meaning, migration, educational mobility.